

**Έντυπο υλικό στα
Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου**

**Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία
και στον πολιτισμό**

Πορεία και ανάπτυξη

Τόμος 4ος

Έντυπο προσωρινό υλικό στα Θρησκευτικά Α΄ Γυμνασίου

Η θρησκεία στη ζωή, στην ιστορία και στον πολιτισμό Πορεία και ανάπτυξη

**Το έντυπο προσωρινό υλικό στα
Θρησκευτικά δημιουργήθηκε με
την ευθύνη της Επιτροπής Εμπει-
ρογνωμόνων του Ινστιτούτου Εκ-
παιδευτικής Πολιτικής στο πλαίσιο
υλοποίησης του Υποέργου «Εκ-
πόνηση Προγραμμάτων Σπουδών
Πρωτοβάθμιας και Δευτεροβάθμι-
ας Εκπαίδευσης και Οδηγών για τον
Εκπαιδευτικό «Εργαλεία Διδακτικών
Προσεγγίσεων» της Πράξης «ΝΕΟ
ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21ου αιώνα) -
Νέο Πρόγραμμα Σπουδών. Το παρόν**

**υλικό συνοδεύει το αντίστοιχο
Πρόγραμμα Σπουδών και τον
Οδηγό Εκπαιδευτικού.**

**Για τη σύνταξη του φακέλου προ-
σωρινού υλικού στα Θρησκευτικά
Α΄ Γυμνασίου συνεργάστηκαν αμι-
σθή τα μέλη της επιτροπής εμπειρο-
γνωμόνων Όλγα Γριζοπούλου,
Δρ Θεολογίας και Παναγιώτης
Υφαντής, Αναπληρωτής Καθηγη-
τής τμήματος Θεολογίας Α.Π.Θ.
και οι θεολόγοι εκπαιδευτικοί:**

Βάσω Γώγου

**Θεολόγος, φιλόλογος, Επιμορφώ-
τρια στην Πιλοτική εφαρμογή των
Νέων Προγραμμάτων Σπουδών
για το μάθημα των Θρησκευτικών**

Απόστολος Μπάρλος
Θεολόγος, ΜΤη Θεολογίας,
Επιμορφωτής στην Πιλοτική
εφαρμογή των Νέων Προγραμμά-
των Σπουδών για το μάθημα
των Θρησκευτικών

Σχεδιασμός και μορφοποίηση
φακέλου:

Όλγα Γριζοπούλου,
Απόστολος Μπάρλος

Εικαστικά έργα και εικονογράφηση
εξωφύλλου και οπισθόφυλλου:
Βάσω Γώγου

Η αξιολόγηση, η κρίση των προσαρμογών και η επιστημονική επιμέλεια του προσαρμοσμένου βιβλίου πραγματοποιείται από τη Μονάδα Ειδικής Αγωγής του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής.

Η προσαρμογή του βιβλίου για μαθητές με μειωμένη όραση από το ΙΤΥΕ – ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ πραγματοποιείται με βάση τις προδιαγραφές που έχουν αναπτυχθεί από ειδικούς εμπειρογνώμονες για το ΙΕΠ.

**ΠΡΟΣΑΡΜΟΓΗ ΤΟΥ ΒΙΒΛΙΟΥ
ΓΙΑ ΜΑΘΗΤΕΣ
ΜΕ ΜΕΙΩΜΕΝΗ ΟΡΑΣΗ**

ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ

**ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ
ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ**

ΦΑΚΕΛΟΣ ΜΑΘΗΜΑΤΟΣ

**Έντυπο προσωρινό υλικό
στα Θρησκευτικά Α' Γυμνασίου**

Τόμος 4ος

**ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ
ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ
«ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»**

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

Πώς παίρνονται οι αποφάσεις;

5 / 90

ΕΙΣΑΓΩΓΙΚΟ

Μέσα στη δίνη των αλλαγών που συμβαίνουν σε όλη τη διάρκεια της εφηβείας, ένα θέμα που συχνά δημιουργεί δυσκολίες και συγκρούσεις στις σχέσεις των παιδιών με τους γονείς και τους δασκάλους τους είναι η τήρηση ορίων και κανόνων. Συχνά κι εσείς νιώθετε αυτούς τους κανόνες σαν περιορισμό της ελευθερίας σας και αναρωτιέστε ποια είναι η αναγκαιότητά τους, ποιος και με ποια κριτήρια τους ορίζει και ποια είναι η αξία που μπορεί να έχουν για τη ζωή σας.

Η Εκκλησία από πολύ νωρίς χρειάστηκε να δείξει τα όρια ανάμεσα στην αλήθεια και το ψέμα ή την πίστη και την πλάνη για τον Θεό και τον άνθρωπο, για να αντιμετω-

πίσει τα σοβαρά προβλήματα που δημιουργούνταν στη ζωή των πιστών.

Η χάραξη ορίων δεν ήταν πάντα εύκολη υπόθεση και ποτέ δεν την αποφάσιζε ένας άνθρωπος. Χρειάστηκαν ομόφωνες αποφάσεις που λήφθηκαν μέσα σε πολύ δύσκολες συνθήκες από πολλά μέλη της Εκκλησίας που εργάστηκαν σκληρά και υπεύθυνα γι' αυτό. Έτσι προέκυψε και η ανάγκη δημιουργίας θεσμών, όπως είναι οι Σύνοδοι, για να καταγράψουν τις αρχές της πίστης, τα λεγόμενα «δόγματα». Αυτό που επιδίωκαν τόσο τα πρόσωπα όσο και οι θεσμοί ήταν να διαφυλάξουν την αποστολικότητα, την καθολικότητα και την ενότητα της Εκκλησίας. Γιατί θεωρούσαν πως έτσι διασώζεται η πίστη και η ζωή των

χριστιανών. Οι Σύνοδοι λειτουργούσαν δίνοντας λόγο και ψήφο σε όσο το δυνατόν περισσότερα μέλη της Εκκλησίας. Ωστόσο, οι αποφάσεις δε λαμβάνονταν μόνο με βάση την αρχή της πλειοψηφίας, αλλά και με βάση την πνευματική ωριμότητα και τον θείο φωτισμό των μελών της συνόδου.

Σε αυτήν τη θεματική ενότητα αρχικά θα αναγνωρίσετε και θα προβληματιστείτε για το ρόλο και τη σημασία των ορίων και των αποφάσεων για τη δική σας ζωή. Στη συνέχεια, θα αξιολογήσετε τον τρόπο με τον οποίο η Εκκλησία πήρε αποφάσεις και έθεσε όρια για τα ζητήματα πίστης, θα εξετάσετε τη λειτουργία των θεσμών της και θα διερευνήσετε τις συνέπειες που είχαν αυτές για τη ζωή των ανθρώπων.

περιεχόμενα

I. Συζητώντας για τα όριά μας

II. Η Χριστιανική Εκκλησία αποφασίζει και ορίζει την πίστη

- Όλοι μαζί βρίσκουν τη λύση: Μια σύνοδος από τα χρόνια των Αποστόλων
- Από τις τοπικές στις Οικουμενικές Συνόδους
- Οι Πατέρες της Εκκλησίας υπερασπίζονται την πίστη
- Δόγματα / Όροι: Η ζωή και η πίστη της Εκκλησίας με λόγια
- Τα θεμέλια της πίστης: Ο Θεός ως Τριάδα και ο Θεάνθρωπος Χριστός

I. Συζητώντας για τα όριά μας

Όλα επιτρέπονται; Ποιος ξέρει και ποιος καθορίζει το σωστό; Γιατί να υπάρχουν τόσοι περιορισμοί στη ζωή μας; Ποιος αποφασίζει για μας; Γιατί πάντα οι μεγαλύτεροι; Τι μπορεί να συμβαίνει όταν δεν υπάρχουν όρια;

1

**1 STOP
BULLYING**

2

**2 ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ
ΣΧΟΛΗ Α.Π.Θ.**

3 ΔΕΝ ΣΩΠΑΙΝΩ!

3

**4 ΟΧΙ ΣΤΗΝ ΒΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΩΝ
ΓΥΝΑΙΚΩΝ**

4

5

**5 STOP
RACISM**

Βεατρίκη Κάτζολα-Σαμπατάκου, Δε θέλω να μου λένε τι να κάνω

Η Ζένια παίρνει τις καραμέλες. Περιμένει να τον ακούσει να της βγάξει κανένα λογύδριο για «τις βλαβερές συνέπειες του καπνού», αλλά ο θείος της έχει ήδη απομακρυνθεί. Βρίσκεται κιόλας στην πόρτα.

«Λεωνίδα! Στάσου ένα λεπτό». Κοντοστέκεται απορημένος.

«Να ... θέλω να σου πω ότι είσαι πολύ εντάξει, να πούμε».

«Και βέβαια είμαι εντάξει. Αλλά ... πώς σου ήρθε ξαφνικά αυτό;»

«Είσαι ο μόνος που δε με πνίγει στις συμβουλές ... τα “πρέπει” και τα “κάνε αυτό” και “μην κάνεις εκείνο” ... Λες τη γνώμη σου, αλλά δεν το παίζεις μονοπώλιο. Δεν είσαι σαν το μπαμπά και τη μαμά, που μ’ έχουν

ταράξει στις απαγορεύσεις και στις
προστακτικές ... Με σέβεσαι εσύ!»

«Φυσικά σε σέβομαι. Άλλωστε, δε
θα 'σαι πάντα δεκαεφτά χρόνων! Απ'
το τοπίο της εφηβείας περαστική εί-
σαι κι εσύ, όπως όλοι μας. Μήπως
όμως είσαι λίγο αυστηρή με τους
καημένους τους γονείς σου;»

«Δε με καταλαβαίνουν. Οι κουβέ-
ντες μαζί τους δε βγάζουν πουθε-
νά».

«Μα γιατί;»

«Γιατί όλο “μη” και “πρόσεχε” είναι.
Κι εγώ ... Εγώ δε θέλω να μου λένε τι
να κάνω!»

Ζωρζ Σαρή, Ο κύριός μου

Ο δάσκαλος κρατούσε στο κάθε χέρι από μια μεγάλη φουσκωμένη σακούλα, ανέβηκε στο βάθρο και τις ακούμπησε κάτω από το μαυροπίνακα.

Τι 'ναι τούτες οι σακούλες; Παραξενεύτηκαν οι μαθητές κι έτριξαν τα θρανία. Ο Πασχάλης ψιθύρισε στο Λευτέρη:

- Αλλού γι' αλλού ο άνθρωπος ...

Ο δάσκαλος κάθισε στην έδρα του, έκανε να μιλήσει, δε μίλησε, σηκώθηκε, προχώρησε ώς την άκρη του βάθρου και τότε είπε:

- Παιδιά μου, σήμερα θα κλέψω λίγη ώρα από το μάθημα ιστορίας γιατί έχω να σας πω κάτι σημαντικό.

Οι μαθητές τέντωσαν τ' αυτιά τους. Ούτε ένα κιχ.

- Σας έφερα βιβλία. Όχι σχολικά. Βιβλία που έγραψαν συγγραφείς για παιδιά, παραμύθια και μυθιστορήματα. Τα διάβαζα όταν ήμουν μαθητής του δημοτικού και του γυμνασίου. Θα σας τα μοιράσω κι αν θέλετε τα διαβάζετε. Λέω **ΑΝ ΘΕΛΕΤΕ**, γιατί τα εξωσχολικά βιβλία δεν πρέπει αναγκαστικά να τα διαβάζετε. Όλη σας η μέρα είναι γεμάτη **ΠΡΕΠΕΙ**. **ΠΡΕΠΕΙ** να σηκωθείτε νωρίς το πρωί για να πάτε σχολείο, **ΠΡΕΠΕΙ** να διαβάσετε ιστορία, γεωγραφία, συντακτικό, **ΠΡΕΠΕΙ** να λύσετε τις ασκήσεις των μαθηματικών, **ΠΡΕΠΕΙ** να είστε υπάκουοι, φρόνιμοι, προσεκτικοί την ώρα του μαθήματος, **ΠΡΕΠΕΙ**, **ΠΡΕΠΕΙ**, **ΠΡΕΠΕΙ** ... Αμάν!

Β. Τασιόπουλος, Γιατί απέναντι;

Γεωργία Στύλου, από την εικονογράφηση του βιβλίου

16 / 93

Εκείνο που υποστήριζε ο καθηγητής στην εκπομπή για το νόμο της σιωπής, ήταν το τελειωτικό χτύπημα για τη συνείδηση της Κατρίν. Πότε μίλησαν οι μεγάλοι στα παιδιά, πότε τα ρώτησαν οι επιστήμονες, πότε ενδιαφέρθηκαν πραγματικά για το τι συμβαίνει στα σχολεία; [...]

- Όλο μεγάλα λόγια είστε εσείς οι μεγάλοι. Διαπιστώσαμε τούτο, διαπιστώσαμε το άλλο. Αριθμοί, χαρτιά, και το πώς το είπε εκείνος με τα γυαλιά, «επίπεδα βίας» ή κάπως έτσι; Ζείτε αλλού, έκανε η Κατρίν. Ούτε περνάει από το μυαλό σας τι είναι ο νόμος της σιωπής. Ποιοι φτιάχνουν νόμους, μου λέτε; Εσύ γιατί δε ρώτησες εκείνον από το υπουργείο τι ξέρει από βία.

Οι δυο γονείς είχαν παγώσει. Την άκουγαν ανήμποροι να αντιδράσουν.

(την επόμενη μέρα)

Η Κατρίν ανέβηκε στο πεζούλι για να τη βλέπουν και να τους βλέπει όλους [...] και πιάστηκε από τη σιδεριά.

- Λοιπόν, ξέρουμε τι έχει συμβεί. Τα πολλά λόγια είναι φτώχεια, είπε κι η φωνή της έγινε πιο τραχιά.

Προτείνω να το λύσουμε μόνοι μας. Η κάθε τάξη, το κάθε τμήμα να κάνει συνέλευση και να αποφασίσει το τέλος του νόμου της σιωπής. Να μιλήσουμε πρέπει. Τι καθόμαστε και μυξοκλαίμε; Τι νομίζετε πως θα μας πούνε ... πάλι σε εμάς θα τα ρίξουν. Ναι, είμαστε ζωηροί, ε, και; Οι μεγάλοι δεν ήταν ποτέ παιδιά; Να πάρουμε την υπόθεση στα χέρια μας. Δε χρειάζεται ούτε βία ούτε τιμωρίες.

- Πες τα, Κατρίν, ακούστηκε από κάτω [...] κι αμέσως τα παιδιά ξέσπασαν σε χειροκροτήματα και φωνές.

Σε λίγο, έξι μεγάλες ομάδες συ-

ζητούσαν στην αυλή του σχολείου, ενώ στη μεγάλη αίθουσα οι γονείς και οι δάσκαλοι προσπαθούσαν να βρουν λύσεις. Οι αποφάσεις των παιδιών ήταν γρήγορες: επιστράτευσαν τη φαντασία και το χιούμορ τους κι έβγαλαν τις ευαισθησίες και τους προβληματισμούς τους. Οι μαρκαδόροι πήραν φωτιά και τα συνθήματα συναγωνίζονταν με τις ατάκες: ΜΙΛΑ, ΝΑ ΜΙΛΗΣΟΥΜΕ, ΟΣΟ ΜΙΛΑΣ ΕΛΕΥΘΕΡΩΝΕΣΑΙ, ΟΛΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ ΙΣΟΙ, ΟΛΟΙ ΕΙΜΑΣΤΕ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΙ, ΔΩΣΤΕ ΤΑ ΧΕΡΙΑ, ΤΕΛΟΣ ΤΑ ΜΙΣΗ ΓΙΑ ΛΥΣΗ, ΟΠΟΙΟΣ ΦΟΒΑΤΑΙ ΠΗΓΑΙΝΕΙ ΚΑΙ ΚΟΙΜΑΤΑΙ, ΑΛΛΑΞΤΕ, ΜΙΑ ΑΓΚΑΛΙΑ ΚΙ ΕΝΑ ΛΟΥΛΟΥΔΙ ΚΑΝΟΥΝ Τ' ΟΝΕΙΡΟ ΤΡΑΓΟΥΔΙ, Η ΑΓΑΠΗ ΣΕ ΟΜΟΡΦΑΙΝΕΙ ...

Τα πολύχρωμα χαρτιά κολλήθηκαν στα κάγκελα του μαντρότοιχου και

ένα πανηγύρι στήθηκε στην αυλή. Τα γέλια, τα τραγούδια κι οι χαρές περιέσσεψαν, ενώ οι γονείς με τους δασκάλους ακόμη συζητούσαν.

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

- 1. Σκεφτείτε και γράψτε τρία όρια που βάζουν στη ζωή σας η οικογένεια και το σχολείο. Κατόπιν, σε συνεργασία με τον/την διπλανό/ή σας, εντοπίστε τα κοινά και τα διαφορετικά. Στη συνέχεια συνεργαστείτε με μια άλλη δυάδα για να διερευνήσετε τα κριτήρια αυτών των ορίων. (Τεχνική: «T.W.P.S.»)**
- 2. Σε μικρές ομάδες σκεφτείτε ένα ομαδικό σας παιχνίδι (π.χ. ποδόσφαιρο, μπάσκετ, επιτραπέζιο)**

και φανταστείτε ότι αποφασίζετε να το παίξετε, χωρίς να ισχύει κανένας κανόνας του παιχνιδιού. Καταγράψτε τα προβλήματα που πιστεύετε ότι θα δημιουργηθούν στην ομάδα και εξηγήστε γιατί.

3. Χωριστείτε σε ομάδες και δημιουργήστε σενάρια με θέμα: «Στιγμιότυπα από μια χωρίς όρια σχολική καθημερινότητα». Παρουσιάστε σχετικές σκηνές στην τάξη.

ΙΙ. Η Χριστιανική Εκκλησία αποφασίζει και ορίζει την πίστη

Πότε και γιατί χρειάζονται οι αποφάσεις; Πώς παίρνονται οι αποφάσεις; Ποιος ορίζει τι είναι σωστό και λάθος; Ποια είναι η σημασία των αποφάσεων για τη ζωή των πιστών;

Το πρόβλημα που είχε να αντιμετωπίσει η Αποστολική Σύνοδος

Την πρώτη Σύνοδο στην ιστορία της Εκκλησίας τη συγκάλεσαν οι ίδιοι οι Απόστολοι στην Ιερουσαλήμ το 49 μ.Χ., για να αντιμετωπίσουν ένα σοβαρό ζήτημα που είχε προκύψει. Ποιο ήταν αυτό; Στις χριστιανικές κοινότητες που είχαν δημιουργηθεί υπήρχαν δύο ομά-

δες Χριστιανών: οι Ιουδαιοχριστιανοί, δηλαδή εκείνοι που πριν βαφτιστούν ήταν Ιουδαίοι, γι' αυτό και εξακολουθούσαν να τηρούν τα ιουδαϊκά ήθη και έθιμα, και οι Ελληνιστές, οι οποίοι προέρχονταν από άλλα έθνη, γι' αυτό και είχαν ειδωλολατρικά ήθη και έθιμα. Οι Ιουδαιοχριστιανοί όμως αντιδρούσαν με την είσοδο των Ελληνιστών στην εκκλησία, επειδή τους θεωρούσαν ηθικά κατώτερους. Μάλιστα, απαιτούσαν από αυτούς να τηρούν τον Μωσαϊκό Νόμο. Με τη σειρά τους, οι Ελληνιστές αντιδρούσαν και ένιωθαν υποτιμημένοι. Το αποτέλεσμα ήταν να δημιουργούνται στη ζωή των χριστιανικών κοινοτήτων διακρίσεις και προβλήματα, που κάθε μέρα αυξάνονταν και απειλούσαν την

ενότητά τους.

Στη Σύνοδο αυτή, εκτός από τους Αποστόλους, συμμετείχαν οι πρεσβύτεροι αλλά και πλήθος λαού. Όλα όσα σπουδαία έγιναν σε αυτή την πρώτη Σύνοδο της Εκκλησίας την ανέδειξαν σε πρότυπο για όλες τις μετέπειτα συνόδους.

Όλοι μαζί βρίσκουν τη λύση: Μια σύνοδος από τα χρόνια των Αποστόλων

**Συγκεντρώθηκαν οι Απόστολοι και
οι πρεσβύτεροι...**

Μερικοί χριστιανοί που ήρθαν από την Ιουδαία δίδασκαν τους αδερφούς: «Αν δεν περιτέμνεσθε όπως προστάζει ο νόμος του Μωυσή, δεν

μπορείτε να σωθείτε». Επειδή έγινε αναστάτωση και συζήτηση μεγάλη ανάμεσα στον Παύλο και τον Βαρνάβα από τη μια, και σ' αυτούς από την άλλη, αποφασίστηκε να ανέβουν ο Παύλος και ο Βαρνάβας και μερικοί άλλοι από τους χριστιανούς της Αντιόχειας στα Ιεροσόλυμα, για να λύσουν εκεί το ζήτημα αυτό με τους αποστόλους και τους πρεσβυτέρους. Η εκκλησία τους κατευόδωσε, κι αυτοί διέσχισαν τη Φοινίκη και τη Σαμάρεια, μιλώντας παντού για την επιστροφή των εθνικών στον Χριστό, κι έδιναν έτσι μεγάλη χαρά σ' όλους τους αδερφούς. Όταν έφτασαν στην Ιερουσαλήμ, τους έγινε υποδοχή από τα μέλη της εκκλησίας, από τους αποστόλους και από τους πρεσβυτέρους. Αυτοί τους διηγήθηκαν όσα ο Θεός έκανε μ' αυτούς, και ότι άνοιξε

τη θύρα της πίστεως στους εθνικούς. Σηκώθηκαν όμως μερικοί από την παράταξη των Φαρισαίων που είχαν πιστέψει, κι έλεγαν ότι πρέπει τους εθνικούς να τους περιτέμνουν και να απαιτούν να τηρούν το νόμο του Μωυσή.

Συγκεντρώθηκαν, λοιπόν, οι απόστολοι και οι πρεσβύτεροι για να εξετάσουν το θέμα αυτό. Αφού έγινε πολλή συζήτηση, έλαβε το λόγο ο Πέτρος και τους είπε: «Αδερφοί, εσείς ξέρετε καλά ότι ο Θεός από παλιά με διάλεξε από όλους μας εμένα, για ν' ακούσουν οι εθνικοί από το στόμα μου το λόγο του ευαγγελίου και να πιστέψουν. Και ο Θεός, που γνωρίζει τις καρδιές των ανθρώπων, έδωσε σημάδι ότι κι αυτοί μπορούν να σωθούν, χορηγώντας τους το Άγιο Πνεύμα όπως και σ' εμάς.

Δεν έκανε καμιά διάκριση ανάμεσα σ' εμάς και σ' αυτούς, αλλά καθάρισε με την πίστη τις καρδιές τους. Τώρα, λοιπόν, γιατί προκαλείτε τον Θεό, θέλοντας να φορτώσετε στον τράχηλο των χριστιανών ένα βάρος, που ούτε οι πρόγονοί μας ούτε εμείς μπορέσαμε να σηκώσουμε; Αντίθετα, πιστεύουμε ότι θα μας σώσει η χάρη του Κυρίου Ιησού, με τον ίδιο τρόπο που θα σώσει κι εκείνους». Όλο το πλήθος σώπασε, και όλοι άκουγαν τον Βαρνάβα και τον Παύλο να διηγούνται τα θαύματα που έκανε ο Θεός μέσω αυτών στους εθνικούς. Κι όταν τελείωσαν, μίλησε ο Ιάκωβος: «Ακούστε με, αγαπητοί αδερφοί. Ο Συμεών-Πέτρος διηγήθηκε πως ο Θεός για πρώτη φορά φρόντισε να φτιάξει από τους εθνικούς ένα λαό δικό του. Μ' αυτό συμφωνούν

και τα λόγια των προφητών [...] Γι' αυτό εγώ έχω τη γνώμη να μην επιβαρύνουμε τους εθνικούς που επιστρέφουν στο Θεό, αλλά να τους στείλουμε μια επιστολή και να τους καθορίσουμε να φυλάγονται από τους μολυσμούς των ειδωλοθύτων, από την πορνεία, από τη βρώση πνιγμένου ζώου και από την πόση αίματος ζώου. Αυτές οι διατάξεις του Μωυσή είναι πασίγνωστες, γιατί από τα παλιά χρόνια διαβάζονται σε κάθε πόλη στις συναγωγές κάθε Σάββατο».

(Πραξ 15, 1-23)

Η απόφαση της Αποστολικής Συνόδου

Τότε αποφάσισαν οι απόστολοι και οι πρεσβύτεροι μαζί με όλη την εκκλησία να εκλέξουν από ανάμεσά τους μερικούς που να τους στείλουν

στην Αντιόχεια μαζί με τον Παύλο και τον Βαρνάβα. Έτσι εξέλεξαν τον Ιούδα, που λεγόταν και Βαρσαββάς, και τον Σίλα, ανθρώπους με εξέχουσα θέση ανάμεσα στους χριστιανούς, και τους έδωσαν να μεταφέρουν την ακόλουθη επιστολή:

Οι απόστολοι και οι πρεσβύτεροι και οι αδελφοί, χαιρετούν τους αδελφούς που προέρχονται από τους εθνικούς στην Αντιόχεια, στη Συρία και στην Κιλικία. Επειδή ακούσαμε ότι μερικοί από μας ήρθαν και σας τάραξαν με τα λόγια τους και κλόμισαν τις ψυχές σας, χωρίς να τους έχουμε δώσει εντολή εμείς, αποφασίσαμε ομόφωνα να εκλέξουμε μερικούς άντρες και να τους στείλουμε σ' εσάς, μαζί με τους αγαπητούς μας Βαρνάβα και Παύλο, που έχουν αφιερώσει τη ζωή τους στο έργο του

Κυρίου μας Ιησού Χριστού. Στείλα-
με λοιπόν τον Ιούδα και το Σίλα, που
θα σας πουν και προφορικά τα ίδια
πράγματα. Δηλαδή: αποφασίστηκε
ως σωστό από το Άγιο Πνεύμα και
από μας να μη σας επιβάλλουμε κα-
νένα πρόσθετο βάρος, εκτός από
αυτά τα αναγκαία: να απέχετε από
τα ειδωλόθυτα, το αίμα, το κρέας
από πνιγμένα ζώα και την πορνεία.
Αν φυλάγεστε από αυτά θα κάνετε
το σωστό. Υγιαίνετε.

(Πραξ 15, 23-29)

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

- 1. Αναγνωρίστε και αξιολογήστε τα επιχειρήματα των Αποστόλων Πέτρου και Ιακώβου με τα οποία υπερασπίστηκαν τις απόψεις τους. Στη συνέχεια, προσπαθήστε να διακρίνετε τι ήταν αυτό που τους ενδιέφερε περισσότερο.**
- 2. Φανταστείτε ότι συμμετείχατε στην Α΄ Αποστολική Σύνοδο και μετά το τέλος της επιστρέφετε στον τόπο σας. Οι χριστιανοί της κοινότητάς σας θέλουν να μάθουν για τη σύνοδο και την απόφαση που πήρε. (Τεχνική: «Ανακριτική Καρέκλα»)**
- 3. Εργασία σε ομάδες (με κοινό θέμα): «Αποφασίστηκε από το Άγιο Πνεύμα και από μας...»:**

Προσπαθήστε να εξηγήσετε τι είναι αυτό που κάνει τους Αποστόλους να μιλούν με τόση σιγουριά.

4. Φανταστείτε τη ζωή των Χριστιανών πριν και μετά την Αποστολική Σύνοδο. Στη συνέχεια συντάξτε μια επιστολή που στέλνει ένας Ελληνιστής ή ένας Ιουδαιοχριστιανός σε έναν φίλο του μόλις πληροφορήθηκε την απόφαση.

Από τις τοπικές στις Οικουμενικές συνόδους

Από τον 2ο αι. μ.Χ. οι επίσκοποι γειτονικών περιοχών συνήθιζαν να επικοινωνούν μεταξύ τους, για να αντιμετωπίζουν ποιμαντικά ζητήματα, να συζητούν θεολογικά θέματα και να λύνουν διάφορα προβλήματα που ανέκυπταν. Αυτή η επικοινωνία γινόταν με τη σύγκληση τοπικών συνόδων στην πρωτεύουσα της επαρχίας, υπό την προεδρία του επισκόπου της πρωτεύουσας. Με το πέρασμα των χρόνων οι σύνοδοι διευρύνονταν, καθώς άρχισαν να συμμετέχουν σε αυτές μέλη όχι μόνο μίας, αλλά και περισσότερων περιφερειών.

Τα πράγματα άλλαξαν τον 4ο αι. μ.Χ. με τον Μ. Κωνσταντίνο. Με την καινούρια σχέση μεταξύ Εκκλησίας

και πολιτείας που διαμορφώθηκε και καθώς η Εκκλησία γινόταν πια «θρησκεία της αυτοκρατορίας» άρχισαν να συγκαλούνται Οικουμενικές Σύνοδοι, σύνοδοι δηλαδή στις οποίες συμμετείχαν περισσότερα μέλη της Εκκλησίας και από όλο τον κόσμο, με καθήκον τους να διευκρινίσουν την πίστη και να την προστατεύσουν από λάθη και αποκλίσεις.

Η αντιμετώπιση των αιρέσεων: βασικός στόχος των Συνόδων

Από τους πρώτες αιώνες της ζωής της Εκκλησίας, κάποιοι χριστιανοί, προσπαθώντας να εξηγήσουν την πίστη τους αποκλειστικά με τη λογική, άρχισαν να υιοθετούν απόψεις διαφορετικές

από αυτές που πίστευε μέχρι τότε όλη η εκκλησιαστική κοινότητα και αντίθετες με όσα είχαν παραδώσει οι μαθητές του Χριστού. Αυτό δημιουργούσε αναστάτωση στους χριστιανούς, που μάλιστα εντεινονταν περισσότερο εξαιτίας των επεμβάσεων πολλών αυτοκρατόρων.

Η Εκκλησία διαπίστωσε ότι όλο αυτό το κλίμα απειλούσε να πληγώσει καθοριστικά τη ζωή και την ενότητα των μελών της. Αποφάσισε να διαχωρίσει την αλήθεια από την πλάνη (αίρεση), καθορίζοντας μια για πάντα τη διδασκαλία της πάνω στα βασικά σημεία της πίστης. Γι' αυτό τον λόγο συγκλήθηκαν οι Οικουμενικές Σύνοδοι. Όσοι χριστιανοί συνέχισαν και μετά τις αποφάσεις των Συνόδων

να υποστηρίζουν τις δικές τους απόψεις ονομάστηκαν αιρετικοί, γιατί με αυτόν τον τρόπο ξεχώρισαν και απομακρύνθηκαν από την πίστη της Εκκλησίας. Η Ορθόδοξη εκκλησία αναγνωρίζει επτά Οικουμενικές Συνόδους, η τελευταία, μάλιστα από τις οποίες πραγματοποιήθηκε το 787 μ.Χ. για την υπεράσπιση των ιερών εικόνων.

Η Εκκλησία των Συνόδων

Οι Σύνοδοι καθόρισαν μια για πάντα τη διδασκαλία της Εκκλησίας πάνω στα **βασικά δόγματα** της Χριστιανικής πίστης -περί της Αγίας Τριάδος και της Σάρκωσης. Όλοι οι Χριστιανοί θεωρούν αυτά τα πράγματα ως «μυστήρια» που βρίσκονται πέρα από την ανθρώπινη κατανόηση και γλώσσα. Οι επίσκοποι, όταν εξέθεταν τους όρους των Συνόδων, δεν θεωρούσαν πως είχαν εξηγήσει το μυστήριο· απλώς προσπαθούσαν ν' αποκλείσουν ορισμένους ψεύτικους τρόπους αναφοράς σ' αυτό. Περίορισαν το μυστήριο για να εμποδίσουν τους ανθρώπους να παρεκκλίνουν στο λάθος και στην αίρεση. Αυτό ήταν όλο [...].

Οι συζητήσεις στις Συνόδους κάποιες φορές φαίνονταν αφηρημένες

και απόμακρες, τις ενέπνεε όμως ένας πολύ συγκεκριμένος σκοπός: η ανθρώπινη σωτηρία [...].

Πίσω από τις αποφάσεις των Συνόδων βρίσκεται η δουλειά θεολόγων, που καθόρισαν με ακρίβεια το περιεχόμενο των όρων που υιοθέτησαν οι Σύνοδοι.

**Κάλλιστος Ware,
Η Ορθόδοξη Εκκλησία**

Το ενδιαφέρον των πιστών για τις συνόδους

Ο Γρηγόριος Νύσσης, περιγράφοντας τις ατελείωτες θεολογικές συζητήσεις στην Κωνσταντινούπολη την εποχή της Δεύτερης Οικουμενικής Συνόδου (381 μ.Χ.), μας λέει:

(Αυτή η συζήτηση) γεμίζει ολόκληρη την πόλη, τις πλατείες, τις αγορές, τα σταυροδρόμια, τα σοκάκια· κουρελήδες, αργυραμοιβοί, παντοπώλες: όλοι συζητούν μετά μανίας. Αν ζητήσεις από κάποιον τα ρέστα σου, αυτός φιλοσοφεί περί του Γεννητού και του Αγεννήτου· αν ρωτήσεις για την τιμή του ψωμιού, η απάντηση θα είναι πως ο Πατήρ είναι ανώτερος και ο Υιός κατώτερος· αν ρωτήσεις «είναι το μπάνιο μου έτοιμο;» ο θαλαμηπόλος θα σου απαντήσει πως ο Υιός δημιουργήθηκε εκ του μηδενός [...]

**Γρηγόριος Νύσσης,
Περί θεότητας Υιού
και Πνεύματος λόγος**

Ποιος αποφασίζει αν μια σύνοδος είναι οικουμενική;

Πέταγμα, Goran Stamenkovic

Είναι πολύ δύσκολο να δοθεί άμεση απάντηση σ' αυτό το ερώτημα [...] δεν μπορεί μια σύνοδος να θεωρηθεί οικουμενική, αν οι αποφάσεις της

δεν γίνουν δεκτές από ολόκληρη την Εκκλησία [...]

Αυτή η πράξη αποδοχής των συνόδων από ολόκληρη την Εκκλησία δεν πρέπει να γίνει κατανοητή μ' ένα νομικίστικο τρόπο: «Δε σημαίνει πως οι αποφάσεις των συνόδων θα πρέπει να επικυρωθούν από ένα γενικό δημοψήφισμα, και πως χωρίς ένα τέτοιο δημοψήφισμα δεν έχουν κύρος. Δεν υπάρχει τέτοιο δημοψήφισμα. Αλλά από την ιστορική εμπειρία γίνεται σαφές πως η φωνή μιας δεδομένης συνόδου είτε εκφράζει την αληθινή φωνή της Εκκλησίας είτε όχι: αυτό είναι όλο» (Σ. Μπουλγκάκωφ).

**Κάλλιστος Ware,
Η Ορθόδοξη Εκκλησία**

Η Α΄ Οικουμενική Σύνοδος

Συγκλήθηκε από τον αυτοκράτορα Μ. Κωνσταντίνο στη Νίκαια της Βιθυνίας, τον Μάιο του έτους 325 μ.Χ. Ο Κωνσταντίνος ήθελε να κατευνάσει τον σάλο που είχε προκαλέσει στην Εκκλησία ο Άρειος με τη διδασκαλία του. Όσο κι αν είχε προσπαθήσει ο επίσκοπος Αλεξανδρείας Αλέξανδρος να αντιμετωπίσει τις απόψεις του Αρείου σε μια τοπική σύνοδο, δεν τα κατάφερε. Έτσι χρειάστηκε η οργάνωση μιας συνόδου στην οποία να συμμετέχουν μέλη από όλη την Εκκλησία (Οικουμενική). Στη σύνοδο, όλοι είχαν τη δυνατότητα να εκφέρουν τη γνώμη τους. Κατά την παράδοση, στη σύνοδο συμμετείχαν 318 Πατέρες της Εκκλησίας. Όσα

λέγονταν προκαλούσαν αντιδράσεις και διάλογο. Ο ίδιος μάλιστα ο Μ. Κωνσταντίνος που τιμητικά ήταν πρόεδρος της Α΄ Οικουμενικής Συνόδου παρενέβαινε συχνά. Αφού έγιναν πολλές συζητήσεις (η Σύνοδος διήρκεσε τρεισήμισι χρόνια!) και διαβάστηκαν σχετικά κείμενα, μια επιτροπή συνέταξε το Σύμβολο της Πίστεως. Επιπλέον, στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο αποφασίστηκε ποια είναι τα ιερά βιβλία των Χριστιανών (ο Κανόνας της Καινής Διαθήκης) και καθορίστηκε η ημέρα εορτασμού του Πάσχα.

Γιατί ήταν επικίνδυνες οι απόψεις του Αρείου;

Α' Οικουμενική Σύνοδος, Μ. Δαμασκηνός (1591)

Το κύριο έργο της Συνόδου της Νικαίας το 325 ήταν η καταδίκη του Αρειανισμού. Ο Άρειος, ένας ιερέας της Αλεξάνδρειας, υποστήριζε πως ο Υιός είναι κατώτερος από τον Πατέρα, και τραβώντας έτσι μια διαχωριστική γραμμή μεταξύ Θεού και δημιουργίας, τοποθετούσε τον Υιό μεταξύ των κτισμάτων: ένα ανώτερο βεβαίως κτίσμα, είναι αλήθεια, αλλά πάντως όχι τίποτε άλλο από κτίσμα. Χωρίς αμφιβολία το κίνητρό του ήταν να προστατέψει τη μοναδικότητα και υπερβατικότητα του Θεού, αλλά αποτέλεσμα της διδασκαλίας του, κάνοντας τον Χριστό κατώτερο του Θεού, ήταν πως η θέωση του ανθρώπου καθίσταται αδύνατη. Μόνον αν ο Χριστός είναι τέλειος Θεός, ήταν η απάντηση της Συνόδου, μπορεί να μας ενώσει με τον Θεό, γιατί

κανείς άλλος εκτός του Θεού δεν μπορεί να ανοίξει το δρόμο γι' αυτή την ένωση.

K. Ware, Η Ορθόδοξη Εκκλησία

Οι Πατέρες της Εκκλησίας υπερασπίζονται τη χριστιανική πίστη

Ποιους εννοούμε μιλώντας για «Πατέρες της Εκκλησίας»;

Πατέρες της Εκκλησίας είναι εκείνα τα μέλη της που αναγνωρίστηκαν ως αυθεντικοί ερμηνευτές της Αγίας Γραφής και καθοδηγητές των πιστών στην εν Χριστώ ζωή και οι οποίοι συνέβαλαν δραστικά στον καθορισμό, στη διατύπωση και, κυρίως στη διαφύλαξη και υπεράσπιση της εκκλησιαστικής πίστης. Για τον λόγο αυτό,

συχνά ο όρος Πατέρας της Εκκλησίας εναλλάσσεται ή συμπληρώνεται με τον τιμητικό προσδιορισμό **Διδάσκαλος**. Επιπλέον, ανάλογα με την συμβολή του σε κομβικές ιστορικές περιόδους, ένας Πατέρας αναγνωρίζεται ως **Μέγας ή Οικουμενικός διδάσκαλος**.

Σπουδαίοι Πατέρες της Εκκλησίας είναι οι Μέγας Αθανάσιος, Μέγας Βασίλειος, Γρηγόριος ο Θεολόγος ή Ναζιανζηνός, Ιωάννης ο Χρυσόστομος, Ιερώνυμος, Αμβρόσιος Μεδιολάνων, Αυγουστίνος Ιππώνος, Συμεών ο Νέος Θεολόγος, Γρηγόριος Παλαμάς.

Οι Ορθόδοξοι και οι Ρωμαιοκαθολικοί ακολουθούν την αρχή της «συμφωνίας» των Πατέρων, όπως τη διατύπωσε με σαφή τρόπο ο

**Βικέντιος Λερίνου (5ος αι. μ.Χ.).
Σύμφωνα με αυτή την αρχή, η Εκ-
κλησία οφείλει να ακολουθεί εκεί-
νη τη διδασκαλία που διακηρύ-
χθηκε από όλους τους Πατέρες ή,
έστω, από την πλειονότητά τους
με σαφήνεια, ομόνοια και σταθε-
ρότητα.**

Η Εκκλησία των Πατέρων

Η Ορθόδοξη Εκκλησία συχνά αυτοπροσδιορίζεται ως Εκκλησία των Πατέρων. Η Εκκλησία δεν παύει να γεννά Πατέρες, δηλαδή φωτισμένους πιστούς που κατορθώνουν με τη βοήθεια του Αγίου Πνεύματος και της δικής τους αρετής και σοφίας να ανακεφαλαιώνουν, να διατυπώνουν ξανά ή να μεταφράζουν στη γλώσσα κάθε εποχής τον κοινό και διαχρονικό

στόχο: τον αγιασμό του ανθρώπου και όλης της ανθρωπότητας.

Μια Σύνοδος δεν μεταμορφώνει μαγικά τα μέλη της σε Πατέρες. Αντιθέτως, οι Πατέρες είναι αυτοί που αναδεικνύουν μια σύνοδο σε Οικουμενική και τις αποφάσεις της πολύτιμες για την πνευματική πορεία όλων των μελών της Εκκλησίας.

Π. Υφαντής, Κλήση,
Πορεία, Μετοχή

Άγ. Γρηγόριος Νύσσης και Άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς (Μονή της Χώρας)

Μέγας Αθανάσιος (295 μ.Χ.-373 μ.Χ.), ένας αγωνιστής ιεράρχης

Γεννήθηκε στην Αλεξάνδρεια της Αιγύπτου από μια ελληνική χριστιανική οικογένεια. Από μικρός ήθελε τόσο πολύ να γίνει κληρικός, που έφτανε να παριστάνει τον ιερέα και να «βαφτίζει» τους φίλους του. Καθώς ο επίσκοπος Αλεξανδρείας Αλέξανδρος πρόσεξε την κλίση και τα χαρίσματα του Αθανασίου, τον πήρε κοντά του ως γραμματέα του και τον χειροτόνησε διάκονο.

Πριν ακόμη χειροτονηθεί, καταπολεμούσε τις ιδέες που διέδιδε ο ιερέας Άρειος στην Αλεξάνδρεια, ότι δηλαδή ο Χριστός δεν ήταν Θεός αλλά άνθρωπος. Στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο που οργάνωσε η Εκκλησία, για να αντιμετωπιστεί το ζήτημα του Αρείου, ο Αθανάσιος

συνόδευσε τον Αλέξανδρο και συμμετείχε στις εργασίες της. Εκεί, αν και πολύ νέος, υπερασπίστηκε με πάθος την αλήθεια ότι ο Χριστός ήταν τέλειος Θεός και τέλειος άνθρωπος.

Μετά τον θάνατο του επισκόπου Αλεξάνδρου, ο Αθανάσιος, μόλις σε ηλικία 33 ετών, εκλέχτηκε επίσκοπος Αλεξανδρείας με τη σύμφωνη γνώμη κλήρου και λαού. Όμως από τα 47 χρόνια που ήταν επίσκοπος, τα 15 τα πέρασε στην εξορία. Κι αυτό γιατί οι οπαδοί του Άρειου τον συκοφάντησαν στον αυτοκράτορα. Στην έρημο που αναγκάστηκε να αποσυρθεί για χρόνια γνώρισε και τον Μέγα Αντώνιο που τον επηρέασε πολύ. Σε όλο το διάστημα της ζωής του -ακόμη και στην εξορία- δεν έπαυε να γράφει συγγράμματα

όπου υπερασπιζόταν την αληθινή πίστη. Για τους αγώνες του υπέρ της αλήθειας της πίστης ονομάστηκε «στύλος της Ορθοδοξίας». Πέθανε, αφότου είχε επιστρέψει από την τελευταία εξορία στον θρόνο του, στην Αλεξάνδρεια.

Ο Άγιος Αθανάσιος, Φ. Κόντογλου

Ο Μέγας Αθανάσιος και ο Βίος του Μεγάλου Αντωνίου

Ένα σπουδαίο έργο για τον μοναχισμό του Μ. Αθανασίου είναι η βιογραφία του Μεγάλου Αντωνίου που γράφτηκε μάλλον το 357 μ.Χ., ένα χρόνο δηλαδή μετά το θάνατο του ασκητή. Το κείμενο αποτελεί μια λεπτομερή πνευματική προσωπογραφία του Μεγάλου Αντωνίου, η φήμη του οποίου είχε ήδη διαδοθεί και οι πιστοί ζητούσαν να μάθουν περισσότερα πράγματα γι' αυτόν. Ο βιογράφος αναφέρεται εκτενώς στην καταγωγή και την χριστιανική ανατροφή του Αντωνίου, στην επιλογή του να ακολουθήσει τον ασκητικό βίο αφού μοίρασε όλη την περιουσία του στους φτωχούς, στις δυσκολίες που αντιμετώπισε στην έρημο, στους πειρασμούς και στον

ισόβιο ασκητικό του αγώνα, και κυρίως στην ακλόνητη αγάπη του για τον Θεό και τους ανθρώπους. Το κείμενο γράφτηκε στα ελληνικά όμως είχε μια τεράστια και διαχρονική απήχηση σε όλο τον χριστιανικό κόσμο, μέσα από τις πολλές μεταφράσεις του.

Ο Αυγουστίνος Ιππώνος, ο θεολόγος της καρδιάς

Γεννήθηκε το 354 μ.Χ. στη Νουμιδία της Β. Αφρικής (σημερινή Αλγερία). Τα πρώτα του γράμματα τα έμαθε στην πατρίδα του. Ο ίδιος περιγράφει τον εαυτό του με τα ακόλουθα λόγια: «Δεν ήμουν από τα παιδιά τα ήρεμα και ήσυχά... Δεν ήθελα να πηγαίνω σχολείο. Με το ζόρι με έστειλαν οι γονείς μου». Αργότερα όμως ανα-

φέρει ότι αυτός ο εξαναγκασμός εκ μέρους των γονιών και δασκάλων του τελικά τον ωφέλησε. Στη συνέχεια πήγε στην Καρχηδόνα, όπου σπούδασε φιλοσοφία και ρητορική. Ως νεαρός φοιτητής ζούσε άστατη ζωή. Πολύ νέος, μάλιστα, απέκτησε και ένα εξώγαμο παιδί. Αργότερα πήγε στη Ρώμη, για να εργαστεί ως ρήτορας και να διδάξει και απέκτησε σπουδαία φήμη για τις ρητορικές του ικανότητες. Κάποια στιγμή πήγε στα Μεδιόλανα (σημερινό Μιλάνο), όπου επίσκοπος ήταν ο Αμβρόσιος. Η γνωριμία του με τον Αμβρόσιο τον θάμπωσε. Παρακολούθησε τα κηρύγματά του, διάβασε τις επιστολές του Αποστόλου Παύλου και άρχισε σιγά - σιγά να μεταμορφώνεται. Μετά τον θάνατο της μητέρας

του επέστρεψε στην Αφρική, όπου πέθανε το παιδί του. Τότε ίδρυσε μια μοναστική αδελφότητα με μερικούς φίλους του. Το 391 μ.Χ. ο επίσκοπος της Ιππώνας (στα παράλια της Νουμιδίας), εκτιμώντας τα πλούσια χαρίσματά του τον χειροτόνησε επίσκοπο. Ως επίσκοπος ξεχώρισε για την ποιμαντική του δραστηριότητα αλλά και την έντονη αντιαρειτική του δράση. Έγραψε πάρα πολλά έργα, τα οποία είχαν πολύ μεγάλη επιρροή στην ανάπτυξη του Δυτικού Χριστιανισμού και της Δυτικής φιλοσοφίας. Οι Εξομολογήσεις, έργο κλασικό που γνώρισε τεράστια απήχηση στον δυτικό πολιτισμό, είναι η ιστορία της νεότητας του Αυγουστίνου και η μαρτυρία της πνευματικής του περιπλάνησης

και της μεταμόρφωσης του. Πέθανε τον Αύγουστο του 430 μ.Χ.

Ο Άγιος Αυγουστίνος δεχόμενος το βάπτισμα από τον Άγ. Αμβρόσιο

Για τους Πατέρες

Οι Πατέρες [...] μπορούν να δώσουν σωστή αγωγή στον νέο άνθρωπο. Κοντά τους νιώθεις άνετα. Δεν σε υποτιμούν. Δεν σε εκμεταλλεύονται. Δεν σε εξουθενώνουν. Δεν σου λένε ψέματα. Γιατί δεν έχουν κανένα πρόβλημα δικό τους να καλύψουν. Πιστεύουν, ζουν και ξέρουν ότι ο Θεός αγαπά κάθε πλάσμα του. Αγαπά όλο τον άνθρωπο και την ελευθερία του. Και έχει σημασία να πλησιάσει κάποιος τον Θεό εν ελευθερία, όταν έλθει η ώρα του. Έχει σημασία να διακινδυνεύσει στο να κάμει κάποτε το προσωπικό του βήμα. Να τολμήσει να εκφράσει τις αντιρρήσεις ή την αμφιβολία του, όπως ο Απόστολος Θωμάς. Να εξομολογηθεί την αλήθεια. Να ακούσει τον Καλό Ποιμένα να τον καλεί κατ' όνομα. Να δι-

ασχίσει το κατώφλι της δειλίας. Να
σχίσει το χειρόγραφο της δουλείας.
Να προχωρήσει εν ελευθερία. Να κά-
μει και το επόμενο βήμα: «Θεέ μου,
δεν έχω εμπιστοσύνη στον εαυτό
μου. Ο αληθινός εαυτός μου είσαι
Εσύ, που με έπλασες, με αγαπάς και
με καλείς στην επικίνδυνη περιπέ-
τεια της ελευθερίας, για να βρω την
ψυχή μου, χάνοντάς την συνειδητά.
Γι' αυτό, ζητώ και θέλω να γίνει το
θέλημά σου, όχι το δικό μου».

**Αρχιμ. Βασίλειος [Γοντικάκης],
Φως Χριστού φαίνει πάσι**

Από τον λόγο των Πατέρων για τον Χριστό και τον τριαδικό Θεό

Ο Πατέρας είναι Θεός και ο Υιός Θεός, διότι αυτός που γεννιέται από τον Θεό είναι Θεός.

Ειρηναίος Λυών (2ος αι.)

Ο Θεός έγινε άνθρωπος για να γίνουμε εμείς Θεοί.

Μ. Αθανάσιος (4ος αι.)

Όταν θέλεις να τιμήσεις τον Χριστό, κάνε το όταν τον βλέπεις γυμνό στο πρόσωπο των φτωχών. Δεν έχει καμιά αξία, αν φέρεις μετάξι και πολύτιμα μέταλλα στο ναό και αφήσεις έξω τον Χριστό να υποφέρει από το κρύο και τη γύμνια... ο Χριστός, ως ένας άστεγος ξένος περιφέρεται έξω και ζητιανεύει και αντί να τον δεχθείτε, σεις κάνετε διακοσμήσεις.

Ιωάννης ο Χρυσόστομος (4ος αι.)

Ο ΑΓΙΟΣ
ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ
Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ

Χαίρε, Πατέρα, πηγή του Υιού,
Υιέ, εικόνα του Πατέρα.
Πατέρα, το έδαφος όπου στέκεται ο
Υιός,
Υιέ, η σφραγίδα του Πατέρα.
Πατέρα, η δύναμη του Υιού,
Υιέ, η ομορφιά του Πατέρα.
Πανάγιο Πνεύμα, σύνδεσμε ανάμεσα
στον Πατέρα και τον Υιό.

Στείλε, ω Χριστέ, το Πνεύμα, στείλε
τον Πατέρα στην ψυχή μου.
Πότισε τη στεγνή μου καρδιά μ' αυτή
τη δροσιά,
το πιο καλό απ' όλα τα δώρα σου.

Συνέσιος Κυρηναίας (5ος αι.)

Όταν φτάσουμε στην αγάπη φτάσαμε στον Θεό και το ταξίδι μας τελειώνει. Έχουμε περάσει αντίπερα στο νησί που βρίσκεται πέρα από τον κόσμο, εκεί όπου είναι ο Πατέρας, ο Υιός και το Άγιο Πνεύμα.

Άγ. Ισαάκ ο Σύρος (7ος αι.)

Εκείνος που βλέπει και ίχνος μόνο μίσους μέσα στην καρδιά του, προς οποιονδήποτε άνθρωπο για οποιοδήποτε φταίξιμό του, είναι εντελώς ξένος από την αγάπη προς τον Θεό. Γιατί η αγάπη προς τον Θεό δεν ανέχεται διόλου το μίσος κατά του ανθρώπου.

Μάξιμος ο Ομολογητής (7ος αι.)

Όταν βλέπεις την αγάπη, βλέπεις την Τριάδα. Ο Πατέρας δωρίζεται δίχως όρια, ο Υιός δέχεται με προθυμία το δώρο, το Πνεύμα είναι η τέλεια ενότητα ανάμεσα σε αυτόν που προσφέρει και σε αυτόν που δέχεται. Τρεις είναι: Αυτός που Αγαπά, Εκείνος που Αγαπιέται και η μεταξύ τους Αγάπη.

Έχοντας ένα μονογενή Υιό, ο Θεός τον έκανε υιό του ανθρώπου, κι έτσι έκανε τον υιό του ανθρώπου Υιό του Θεού.

Αυγουστίνος (4ος - 5ος αι.)

**Η επιστροφή του άσωτου υιού,
Soichi Watanabe (1949)**

Δόγματα / Όροι: Η ζωή και η πίστη της Εκκλησίας με λόγια

Οι αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων

Οι αποφάσεις των Οικουμενικών Συνόδων σε θέματα πίστης ονομάζονται Δόγματα, Σύμβολα, Όροι ή Τόμοι. Όπως καταλαβαίνει κανείς, για να διατυπωθούν με ακρίβεια τα δόγματα χρειαζόταν πολλή δουλειά και μελέτη. Μέσα στα δόγματα εμπεριέχεται όλη η διδασκαλία της Εκκλησίας, γι' αυτό και κανείς δεν μπορεί να τα τροποποιήσει. Εκτός από τα δόγματα, οι Οικουμενικές Σύνοδοι θέσπιζαν και Κανόνες πάνω σε ζητήματα λατρείας, διοίκησης και χριστιανικής ζωής.

Το Σύμβολο της Πίστεως, το

γνωστό Πιστεύω, αποτελείται από 12 άρθρα (στίχους). Τα 7 πρώτα συντάχθηκαν στην Α΄ Οικουμενική Σύνοδο και τα υπόλοιπα 5 προστέθηκαν στη Β΄ Οικουμενική Σύνοδο το 381 μ.Χ. Η Γ΄ Οικουμενική Σύνοδος, που έγινε στην Έφεσο το 431 μ.Χ. επιβεβαίωσε τη μορφή που είχε το Σύμβολο της Πίστεως το 381 μ.Χ. και διευκρίνισε ότι δε θα γίνονταν άλλες αλλαγές και προσθήκες, καθώς και ότι δε θα υιοθετούνταν άλλα Σύμβολα.

Το Σύμβολο της Πίστεως

Το Σύμβολο της Πίστεως περιέχει τις θεμελιώδεις αλήθειες που μοιράζονται τα μέλη της Εκκλησίας γύρω από τον Θεό και τη σχέση του ανθρώπου με Αυτόν, γύρω από τη σωτηρία και την προσδοκία της Ανάστασης. Στη Θεία Λειτουργία οι πιστοί το λένε όλοι μαζί, για να δείξουν τη μεταξύ τους κοινωνία και ενότητα, η οποία οδηγεί και κορυφώνεται στην ενότητά τους με τον Χριστό, στη θεία κοινωνία.

Αλ. Σμέμαν, Πιστεύω

1. Πιστεύω εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, Παντοκράτορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.
2. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς

γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων. φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο.

3. Τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ τῶν οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ Πνεύματος Ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα.
4. Σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου, καὶ παθόντα καὶ ταφέντα.
5. Καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς Γραφάς.
6. Καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς.
7. Καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὗ τῆς

βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος.

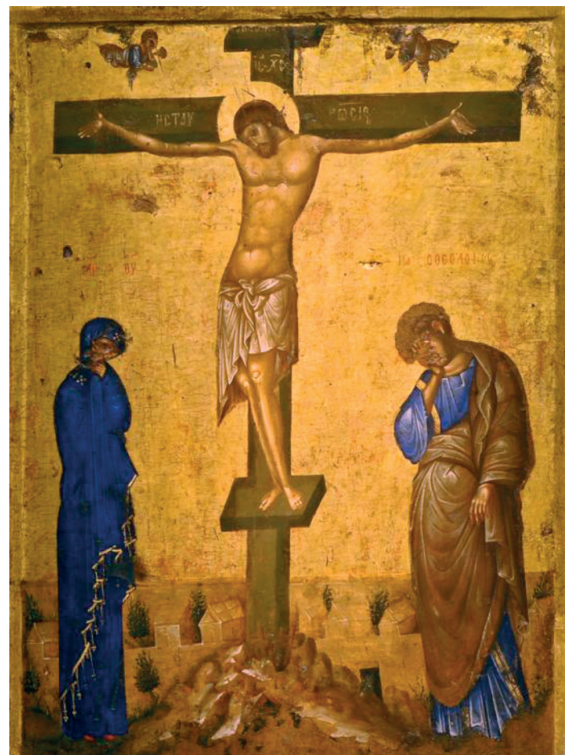
8. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν.
9. Εἰς μίαν, Ἁγίαν, Καθολικὴν καὶ Ἀποστολικὴν Ἐκκλησίαν.
10. Ὁμολογῶ ἐν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν.
11. Προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν.
12. Καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος.
Ἀμήν.

Τα θεμέλια της πίστης: Ο Θεός ως Τριάδα και ο Θεάνθρωπος Χριστός

Ημείς δε κηρύσσομεν Χριστόν
εσταυρωμένον

(Α Κορ 1, 23)

Σταύρωση, (14ος αι.)

Ο Σταυρός συμβολίζει με τον πιο τέλειο και απόλυτο τρόπο ότι [...] ο ενσαρκωμένος Θεός εισχωρεί σε όλες μας τις εμπειρίες. Ο Ιησούς Χριστός, ο σύντροφός μας, δεν με-

τέχει μόνο σε ολόκληρη την ανθρωπινή ζωή, αλλά και σε ολόκληρο τον ανθρώπινο θάνατο, σε όλες τις θλίψεις μας, όλες τις λύπες μας [...]

Αυτό είναι το μήνυμα του Σταυρού στον καθένα μας. Όσο μακριά κι αν πρέπει να ταξιδέψω μέσα από την κοιλάδα της σκιάς του θανάτου, δεν είμαι ποτέ μόνος. Έχω ένα σύντροφο. Κι αυτός ο σύντροφος δεν είναι μόνο ένας αληθινός άνθρωπος όπως εγώ, αλλά και Θεός αληθινός εκ Θεού αληθινού. Τη στιγμή της πιο βαθιάς ταπείνωσής του πάνω στο Σταυρό, ο Χριστός είναι ο ίδιος αιώνιος και ζωντανός Θεός όπως στη Μεταμόρφωσή του [...] Ατενίζοντας τον σταυρωμένο Χριστό δεν βλέπω μόνο έναν οδυνόμενο άνθρωπο, αλλά έναν Θεό οδυνόμενο.

Κ. Ware, Ο Ορθόδοξος Δρόμος

Η ελπίς μου ο Πατήρ, καταφυγή
μου ο Υιός, σκέπη μου το Πνεύμα το
άγιον, Τριάς αγία δόξα σοι
(Προσευχή του αγ. Ιωαννικίου)

Η Φιλοξενία του Αβραάμ, Αν. Ρουμπλιώφ (14ος αι.). Η ορθόδοξη εικόνα για την Αγία Τριάδα

Ο Θεός το μόνο που ζητά είναι οι δικές μας καρδιές να είναι ανοιχτές στον διάλογο· ποτέ δεν ζητά να ανοίγουμε τις καρδιές των άλλων στον

διάλογο μαζί Του. ... Οι μονοθεϊστικές θρησκείες του κόσμου το οφείλουν στην κοινή τους κληρονομιά να μιμηθούν τον προπάτορα Πατριάρχη Αβραάμ. Καθισμένος στη σκιά της βελανιδιάς του Μαμβρή, ο Αβραάμ δέχθηκε την επίσκεψη τριών ξένων [...] Δεν τους θεώρησε ως κίνδυνο ή απειλή κατά της περιουσίας και της ζωής του. Αντιθέτως, αυθόρμητα και ανοικτά μοιράστηκε μαζί τους το φαγητό και τη φιλία του, επεκτεινόμενος σε μια τόσο γενναιόδωρη φιλοξενία ώστε, στην Ορθόδοξη πνευματική παράδοση, η σκηνή αυτή να θεωρείται ως υποδοχή τριών αγγέλων, οι οποίοι κατ' επέκτασιν συμβολίζουν την Αγία Τριάδα.

**Οικουμενικός Πατριάρχης
Βαρθολομαίος**

Προτάσεις για εργασίες και δραστηριότητες στην τάξη

- 1. Εξηγήστε για ποιο λόγο η Εκκλησία χρειάστηκε να καθορίσει τη διδασκαλία της με τις αποφάσεις των τοπικών και Οικουμενικών συνόδων. Τι θεωρούσε επικίνδυνο και από τι ήθελε να διαφυλάξει τους πιστούς;**
- 2. Αφού χωριστείτε σε μικρές ομάδες, παρατηρήστε την εικόνα της Α' Οικουμενικής Συνόδου και απαντήστε στα ερωτήματα: Τι βλέπετε; Τι σκέφτεστε; Τι σας κάνει να αναρωτιέστε; (Τεχνική: «Artful Thinking»)**
- 3. Ας υποθέσουμε ότι υπερίσχυε η άποψη του ιερέα Άρειου, ότι δηλαδή ο Χριστός δεν είναι Θεός**

αλλά άνθρωπος, και γινόταν αποδεκτή από όλη την πρωτοχριστιανική Εκκλησία. Αφού χωριστείτε σε ομάδες, φανταστείτε και περιγράψτε ποιες θα ήταν οι συνέπειες μιας τέτοιας πίστης στη ζωή των χριστιανών. Πώς αντιλαμβάνεστε τώρα τη σημασία των όρων «αίρεση» και «αιρετικός»;

4. Αφού διαβάσετε το κείμενο του K. Ware και παρατηρήσετε προσεκτικά την εικόνα της Σταύρωσης, συζητήστε τι μπορεί να σημαίνει για έναν σύγχρονο άνθρωπο η πίστη σε έναν Θεό «οδυνόμενο»; Πώς τον εμπνέει η εικόνα να βλέπει τα προσωπικά του προβλήματα, τις δυσκολίες της ζωής, τους άλλους ανθρώπους κ.ά.;

- 5. Υπογραμμίστε τα ρήματα που χρησιμοποιούν σε πρώτο πρόσωπο οι χριστιανοί λέγοντας το «Πιστεύω». Τι σκέψεις σας προκαλούν;**

- 6. Εξηγήστε γιατί τα δόγματα ονομάζονται Όροι, δηλαδή «όρια», «σύνορα» της αλήθειας της χριστιανικής πίστης.**

- 7. Αναστοχαστείτε: Τα όσα μάθατε στην ενότητα αυτή, διευρύνουν τις ιδέες σας για το πνεύμα που χρειάζεται να επικρατεί στις συνελεύσεις της τάξης ή του σχολείου σας όταν προσπαθείτε να αντιμετωπίσετε ζητήματα και κρίσεις;**

Επάνω: από την Αγία και Μεγάλη Σύνοδο της Ορθοδοξίας που πραγματοποιήθηκε στην Κρήτη τον Ιούλιο του 2016.

Κάτω: άποψη του Ευρωκοινοβουλίου στο Στρασβούργο.

Οι κανόνες και οι νόμοι που αποβλέπουν στην πρόληψη και επίλυση προβλημάτων καθώς και στη βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των ανθρώπων και των κρατών, αποφασίζονται με βάση την αρχή της πλειοψηφίας. Είναι άραγε αυτή η αρχή αρκετή; Πώς εμπλουτίζουν τους προβληματισμούς σας όσα επεξεργαστήκατε στην ενότητα για την προσπάθεια των Οικουμενικών Συνόδων για ομόφωνη απόφαση;

Πηγές εικονιστικού και λοιπού βοηθητικού υλικού

ΠΗΓΕΣ

Αγία Γραφή, Ελληνική Βιβλική
Εταιρία, Αθήνα 1997.

Αγίου Πορφυρίου Καυσοκαλυβί-
του, Βίος και Λόγοι, εκδ. Ι.Μ. Χρυσο-
πηγής, Χανιά ¹¹2013.

Αγίου Φραγκίσκου της Ασίζης Άπα-
ντα. Αποτυπώσεις πνευματικής ζωής,
Εισαγωγή-μτφρ.-σχόλια Π. Αρ.
Υφαντής, εκδ. Μαΐστρος 2010.

Αμμιανός Μαρκελλίνος, Η ζωή και
το έργο του Ιουλιανού. Ιστορία 353-
378 μ.Χ., εκδ. «Εύανδρος», Αθήνα
2010.

Άννα Κομνηνή, Αλεξιάς, εκδ. Γε-
ωργιάδη, Αθήνα.

Αυγουστίνος Ιππώνος, Εξομολο-
γήσεις, μτφρ. Φρ. Αμπατζοπούλου,

**εκδ. Πατάκη, Αθήνα τ. 1 1999, τ.2
2000.**

Βασίλειος Καισαρείας, Ασκητικά Διατάξεις: PG 31, 1321-1428.

Ο ίδιος, Προς πλουτούντας: PG 31, 277-304.

**Ο ίδιος, Προς τους νέους όπως αν
εξ ελληνικών ωφελοίντο λόγων: PG
31, 563-590.**

**Ο ίδιος, Ότι ουκ εστιν αίτιος των
κακών ο Θεός: PG 31, 329-354.**

Γρηγόριος Ναζιανζηνός, Κατά Ιουλιανού Α': PG 35, 531-664.

**Ο ίδιος, Εις εαυτόν: PG 35, 827-
832.**

**Ο ίδιος, Περί φιλοπτωχείας λόγος:
PG 35, 857-910.**

Ο ίδιος, Επιτάφιος εις Μέγαν Βασίλειον: PG 36, 493-606.

Γρηγόριος Νύσσης, Τι των Χρι-

στιανών όνομα ή επάγγελμα: PG 46, 237-250.

Ο ίδιος, Περί θεότητας Υιού και Πνεύματος λόγος: PG 46, 553-576.

Δαυΐδ Παφλαγόνος, Βίος Ιγνατίου Αρχιεπισκόπου Κωνσταντινουπόλεως: PG 105, 487-574.

Ειρηναίος Λυώνος, Έλεγχος και ανατροπή της ψευδωνύμου γνώσεως: PG 7, 433-1224.

Ευσέβιος Καισαρείας, Εκκλησιαστική Ιστορία: PG 20, 45-906.

Ο ίδιος, Εισ τον βίον Κωνσταντί-νου: PG 20, 905-1316.

Ο ίδιος, Εισ τον Κωνσταντίνον Τρι-ακονταετηρικός: PG 20, 1315-1440.

Θεία Λειτουργία του Μ. Βασιλείου: Ιερατικόν, επιμ. Κων. Παπαγιάννη, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκ-κλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2002⁴, σ. 147-181.

Θεία Λειτουργία του Χρυσοστόμου: Ιερατικόν, επιμ. Κων. Παπαγιάννη, εκδ. Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, Αθήνα 2002⁴, σ. 109-144.

Ιουλιανός, Άπαντα 3. Κατά Γαλιλαίων Α' - Επιστολές, μτφρ. Θ. Γ. Μαυρόπουλος, Βουρνάς, εκδ. Ζήτρος, Θεσσαλονίκη 2012.

Ιουστινιάνειος Κώδιξ, Corpus Iuris Civilis, εκδ. Hugues de la Porte, Lione 1560.

Ιουστινιανός, Νεαραί: μετά παραπομπών εις τα σχετικά χωρία των Βασιλικών και της Εξαβίβλου του Αρμενοπούλου, Τύποις Εκδοτικής Εταιρείας, Αθήνα 1898.

Ιουστίνος, Απολογία Α': PG 6, 396A , 416C-420B.

Ο ίδιος, Απολογία Β': PG 6, 441-470.

**Ισαάκ του Σύρου, Τα σωζόμενα
ασκητικά, μτφρ. Καλλινίκου Παντο-
κρατορινού, Θεσσαλονίκη 1976
(φωτοτυπική ανατύπωση της εκδό-
σεως 1871).**

**Ιωάννης Χρυσόστομος, Λόγος εις
τον μακάριον Βαβύλαν: PG 50, 527-
534.**

**Ο ίδιος, Περί του μη δημοσιεύειν τα
αμαρτήματα των αδελφών, μηδέ κα-
τεύχεσθαι των εχθρών: PG 51, 353-
364.**

**Κλήμης Αλεξανδρεύς, Στρωματείς:
PG 8, 685-1382.**

**Μάξιμος ο Ομολογητής, Περί αγά-
πης εκατοντάδες α' - δ': Φιλοκαλία
B', 4-51.**

**Παλλάδιος Ελενουπόλεως, Λαυ-
σαϊκή Ιστορία: PG 34, 1001-1260.**

Συνέχεια Θεοφάνη, Corpus scriptorum historiae byzantinae, επιμ. Niebuhr Barthold Georg, τ. 45, εκδ. E. Weberi, Bonnae 1838.

Τάκιτος, Χρονικά, Εισαγωγή-μτφρ.-σχόλια Ν. Πετρόχειλος, εκδ. ΜΙΕΤ, Αθήνα 2012.

Τερτυλλιανός, Απολογητικός, Εισαγωγή-μτφρ.-σχόλια Α. Θεοδωράκης, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 2004.

ΘΕΟΛΟΓΙΚΕΣ ΜΕΛΕΤΕΣ / ΔΟΚΙΜΙΑ

Αγουρίδης Σ., Ο Χριστιανισμός έναντι Ιουδαϊσμού και Ελληνισμού κατά τον Β' αι. μ.Χ., εκδ. Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα 1997.

Αρχ. Τιράνων Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Θεός εφανερώθη εν σαρκί..., εκδ. Μαΐστρος, Αθήνα 2006.

Αργυρίου Αστ., «Έκκλησία, Οικουμένη, Πολιτική», στο Χαριστήρια στον

Μητροπολίτη Αδριανουπόλεως Δαμασκηνό, Αθήνα, 2007.

Αρχιμ. Σωφρόνιος, Ο Γέροντας Σιλουανός του Άθω, Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου του Έσσεξ, 1978

Οικουμενικός Πατριάρχης Βαρθολομαίος, Συνάντηση με το Μυστήριο. Μια σύγχρονη ανάγνωση της Ορθοδοξίας, μτφρ. Πολυξένη Τσαλίκη-Κιοσόγλου, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2011.

Αρχιμ. Βασίλειος (Γοντικάκης), Λειτουργικός τρόπος, Ι.Μ. Ιβήρων, Άγιον Όρος 2000.

Ο ίδιος, Φως Χριστού φαίνει πάσι, εκδ. Ι.Μ. Ιβήρων / Αρμός, Καρυές 2002.

Ο ίδιος, Το Κάλλος θα σώση τον κόσμο, εκδ. Ι.Μ. Ιβήρων, Άγιον Όρος 2005.

Garile A., «Ο αυτοκράτορας, οι σύνοδοι και η εκκλησιαστική τάξη», στο Π. Υφαντής (επιμ.), Χριστιανικός βίος και πολιτική εξουσία, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015, σ. 117-127.

Γλύκατζη-Αρβελέρ Ε., Η πολιτική ιδεολογία της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας, μτφρ. Τ. Δρακοπούλου, εκδ. Ψυχογιός, Αθήνα ⁴1992.

Η ίδια, Πόσο ελληνικό είναι το Βυζάντιο; Πόσο βυζαντινοί οι Νεοέλληνες;, εκδ. Gutenberg, Αθήνα 2016.

Ιστορία του Ελληνικού Έθνους, τμ. Ζ΄, Εκδοτική Αθηνών, σ. 398-423.

Μητρ. Περγάμου, Ιωάννης (Ζηζιούλας), Ελληνισμός και Χριστιανισμός. Η συνάντηση των δύο κόσμων, εκδ. Αποστολική Διακονία, Αθήνα 2003.

Κογκούλης Ι.– Οικονόμου Χ.– Σκαλτσής Π., Το Βάπτισμα, εκδ.

Ο.Χ.Α. Λυδία, Θεσσαλονίκη 1002.

Κόλτσιου Α., «Η γλώσσα της χριστιανικής γραμματείας», Ιστορία της Ορθοδοξίας, τμ. 2, σ. 452-539.

Κόντογλου Φ., Η πονεμένη Ρωμιοσύνη, εκδ. Αστήρ, Αθήνα 1963.

Μαρκόπουλος Θ., στο σχολείο με ... χαρτί και καλαμάρι, εκδ. Καλειδοσκόπιο, Αθήνα 1999.

Ματσούκας Ν., Οικουμενική Θεολογία, εκδ. Πουρναρά, Θεσσαλονίκη 2005.

Νικόδημος ο Αγιορείτης, Ομολογία πίστεως, ήτοι απολογία δικαιοσύνης, Εν Βενετία 1819.

Ντεκάστρο Μ., Βυζαντινή Τέχνη. Οδηγός για παιδιά, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1990.

Η ίδια, Διαβάζοντας τις βυζαντινές εικόνες, εκδ. Νέοι Ακρίτες, Αθήνα 1992.

Παλιούρας Α., Εισαγωγή στη Βυζαντινή Αρχαιολογία, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων, Ιωάννινα 1998.

Παπαδόπουλος Σ., Γρηγόριος ο Θεολόγος. Σπουδή του βίου και του έργου του, εκδ. Αρμός, Αθήνα 1991.

Παπαθανασίου Θ., Κοινωνική δικαιοσύνη και Ορθόδοξη Θεολογία. Μια προκήρυξη, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2001.

Πατριαρχική Απόδειξις της Α.Π.Θ. του Οικουμενικού Πατριάρχου κ. Δημητρίου επί τοις Χριστουγέννοις», Εκκλησία 66 (1989).

Ράνσιμαν Σ., Βυζαντινός Πολιτισμός, μτφρ. Δ. Δετζώρτζη, εκδ. Ερμείας, Αθήνα 1978.

Ο ίδιος, Η βυζαντινή θεοκρατία, μτφρ. Ι. Ροηλίδης, εκδ. Δόμος, Αθήνα 1982.

Σιαμάκης Κ., Εξωχριστιανικές μαρτυρίες για το Χριστό και τους Χριστιανούς, εκδ. Ι. Μ. Εδέσσης, Πέλλης και Αλμωπίας, Θεσσαλονίκη 1995.

Σμέμαν Αλ., Για να ζήσει ο κόσμος, μτφρ. Ζ. Λορεντζάτος, εκδ. Αθηνά/σύνορο, Αθήνα 1970.

Ο ίδιος, Πιστεύω, μτφρ. Στ. Κομνηνός, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1996.

Αρχιμ. Σωφρόνιος, Ο Γέροντας Σιλουανός του Άθω, έκδ. Ι.Μ. Τιμίου Προδρόμου, Έσσεξ Αγγλίας ²1978.

Υφαντής Π. Αρ., Όψεις και κριτήρια αγιότητας στην Ορθόδοξη Ανατολή και τη Χριστιανική Δύση, Ηράκλειο 2004.

Ο ίδιος, Κλήση, Πορεία, Μετοχή. Η πνευματική οντολογία της χριστιανικής αγιότητας, εκδ. Αρμός 2010.

Ware K., Αρχή Ημέρας. Η ορθόδοξη προσέγγιση της Δημιουργίας,

μτφρ. Ν. Τσιρώνη, Ιερόν προσκύνημα αγίου Γεωργίου του εν Ιωαννίνοις, 2007.

Ο ίδιος, Η Ορθόδοξη Εκκλησία, μτφρ. Ι. Ροηλίδης, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 1996.

Ο ίδιος, Ο Ορθόδοξος Δρόμος, μτφρ. Μ. Πάσχου, εκδ. Επτάλοφος, Αθήνα 1983.

Ο ίδιος, Πώς να εισέλθω στην καρδιά;, μτφρ. Π. Τσαλίκη-Κιοσόγλου, εκδ. εν πλω, Αθήνα 2015.

Ο ίδιος, «Διά της Δημιουργίας στον Δημιουργό», στο Ware K., Παπαθανασίου Α., Touraille J., Εκκλησία και Κόσμος, Κέντρο Μελετών Ι.Μ. Κύκκου, Λευκωσία 2002.

ΘΡΗΣΚΕΙΟΛΟΓΙΚΑ

Αρχιεπ. Τιράνων και πάσης Αλβανίας Αναστάσιος (Γιαννουλάτος), Ίχνη από την αναζήτηση του Υπερβατικού. Συλλογή θρησκευολογικών μελετημάτων, εκδ. Ακρίτας, Αθήνα 2004.

Ο ίδιος, Συνύπαρξη: Ειρήνη, φύση, φτώχεια, τρομοκρατία, αξίες, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2015.

Ο ίδιος, Ισλάμ. Θρησκευολογική επισκόπησις, εκδ. Πορευθέντες, Αθήνα 2002.

Boonstra J., Jansen H., Kniesmeyer J. (Eds.), Antisemitism. A History Portrayed, Anne Frank Foundation, Gravenhage 1989.

Βούδας, μτφρ. Ν. Τσουκαλά, εκδ. Πλέθρον, Αθήνα 1985.

Εμρέ Γ., «Το Ντιβάν», ΣΥΝΑΞΗ τχ. 20, σ. 102-104.

Ζιάκα Α., "Η έννοια του σώματος στο Ισλάμ", στο Φιλία και Κοινωνία, Τιμητικός τόμος στον Γρ. Δ. Ζιάκα (επιμ. Π. Παχής), εκδ. Βάνια, Θεσσαλονίκη, 2008.

Η ίδια, "Μουσουλμανικές ρήσεις και κατανοήσεις περί θρησκείας και πολιτικής" στο Θρησκεία και Πολιτική, Συναντήσεις 6, Στ. Ζουμπουλάκης (επιμ.), εκδ. Άρτος Ζωής, Αθήνα, 2016.

Ζιάκας Γρ., Ισλάμ. Θρησκεία και Πολιτεία, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη ³2003.

Ο ίδιος, Θρησκείες και Πολιτισμοί της Ασίας, εκδ. Κ. Σφακιανάκη, Θεσσαλονίκη ²2008.

Klostermaier K., Buddhism. A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford 1999.

Knott K., Hinduism. A Very Short Introduction, Oxford University Press, Oxford 2000.

Κομφούκιος, Ανάλεκτα, μτφρ. Σ. Χαλικιάς, εκδ. Ίνδικτος, Αθήνα 2001.

Μαριόρας Μ., Στα Μονοπάτια του Ισλάμ. Μουσουλμανικές προσεγγίσεις, εκδ. Πεδίο, Αθήνα 2014.

Miller J., Taoism: A Short Introduction, Oneworld, Oxford 2003.

Μπαγκαβάτ Γκιτά, Το θείο τραγούδι. Ανθολογία, μτφρ. Γ. Ζωγραφάκης, εκδ. Δωδώνη, Αθήνα 1983.

Narayan R. K., Gods, Demons and Others, Penguin Books, 2001.

Ουπανισάδες. Ιερά ινδικά κείμενα, μτφρ. Σ. Σκαρτσής, εκδ. Καστανιώτη, Αθήνα 2009.

Paramhansa Yogananda, Αυτοβιογραφία ενός Γιόγκι, μτφρ. Ρ. Καρακατσάνη, εκδ. Κάκτος, Αθήνα 1991.

Pearl C. (Rv.) και Brookes R. S. (Rv), Βασικές Αρχές του Ιουδαϊσμού, μτφρ. Μ. Κρίσπης, εκδ. Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος, Αθήνα 1997.

Ruthven M., Islam. A Very Short Introduction, Oxford University Press, New York 1997.

Solomon N., Judaism. A Very Short Introduction, Oxford University Press, 2000.

Τζελαλαντίν Ρουμί, Στον κήπο του Αγαπημένου, μτφρ. Κ. Κολύμβα, εκδ. Αρμός, Αθήνα 2003.

Το Ιερό Κοράνιο, μτφρ. Γ. Πεντάκης, εκδ. Δημιουργία/Α. Α. Χαρίσης, Αθήνα ²1995.

**Το Ταό Τε Τσινγκ στα ελληνικά,
μτφρ. Δ. Πατσίλιας, εκδ. Καλέντης,
Αθήνα 2014.**

**Hattstein M., Ιστορία των Θρησκευ-
τών του Κόσμου, μτφρ. Δ. Ρισάκη,
εκδ. Ελευθερουδάκης, Αθήνα 2006.**

ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΑ

**Αμπατζοπούλου Φρ., Η λογοτε-
χνία ως μαρτυρία. Έλληνες πεζογρά-
φοι για τη γενοκτονία των Εβραίων,
εκδ. Παρατηρητής, Θεσσαλονίκη
1995.**

**Άντρις Ί., Ο θάνατος στον τεκέ
του Σινάν, μτφρ. Ζ. Μούτις, εκδ. Πα-
ρατηρητής, Θεσσαλονίκη 1998.**

**Γκάρντερ Γ., Ο κόσμος της Σο-
φίας, μτφρ. Μ. Αγγελίδου, εκδ. Λιβά-
νης-Νέα Σύνορα, Αθήνα 1994.**

**Ελύτης Οδ., Ήλιος ο πρώτος, εκδ.
Ίκαρος, Αθήνα 1974**

Ζέη Α., Ο μεγάλος περίπατος του Πέτρου, εκδ. Μεταίχμιο, Αθήνα 2011

Καβάφης Κ. Π., Ποιήματα (1919-1933), τμ. Β΄, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1970.

Καζαντζάκης Ν., Ο Χριστός ξανασταυρώνεται, εκδ. Καζαντζάκη, Αθήνα 2010.

Καρούζος Ν., Τα ποιήματα, τ. Α΄, εκδ. Ίκαρος, Αθήνα 1993.

Κάτζολα-Σαμπατάκου Β., Δε θέλω να μου λένε τι να κάνω, εκδ. Μίνωας, Αθήνα 2014.

Coelho P., Ο Αλχημιστής, μτφρ. Μ. Φερρέιρα-Χαδιρόγλου, εκδ. Λιβάνη, Αθήνα 1996.

Μουρίκη Κ., Ο Γκασμέντ με τη φλογέρα, εκδ. Παπαδόπουλος, Αθήνα 2004.

Μπόϊν Τζ., Το αγόρι με τη μπλε πιτζάμα, μτφρ. Α. Μοσχονά, εκδ. Κέ-

δρος, Αθήνα 2006.

Ντε Σαιντ-Εξιπερύ Α., Ο Μικρός Πρίγκιπας, μτφρ. Σ. Τσίρκας, εκδ. Ηριδανός, Αθήνα 1983.

Σαίξπηρ Ουιλ., Ο έμπορος της Βενετίας, μτφρ. Ε. Μπελιές, εκδ. Κέδρος, Αθήνα 1999.

Σαρή Ζ., Ε.Π., εκδ. Πατάκη, ²⁶Αθήνα 2016.

Η ίδια, Ο κύριός μου, εκδ. Πατάκη, Αθήνα ¹⁷2016.

Σβορώνου Ε., Σκληρό καρύδι, εκδ. UNHCR / Καλειδοσκόπιο, Αθήνα ²2016.

Τασιόπουλος Β., Γιατί απέναντι;, εκδ. Σύγχρονοι Ορίζοντες, Αθήνα 2013.

Το ημερολόγιο της Άννας Φρανκ, μτφρ. Ρ. Χάτχουτ, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2012.

Υφαντής Γ., Μυστικοί της Ανατολής, εκδ. Πατάκη, Αθήνα, 2000.

Χριστιανόπουλος Ντ., Οι προγραμματισμένοι στο χαμό. Ποιήματα Θεσσαλονικέων ποιητών για την καταστροφή των Εβραίων της Θεσσαλονίκης. Επιλογή, εκδ. Διαγώνιος, Θεσσαλονίκη 1990.

Yousafzai M., Με λένε Μαλάλα, μτφρ. Α. Κορτώ, εκδ. Πατάκη, Αθήνα 2015.

ΑΠΟ ΣΧΟΛΙΚΑ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΑ

Καριώτογλου Α. –Ροδίτης Γ., Εκκλησία μια νέα κοινωνία σε πορεία (Γ' Γυμνασίου), Ο.Ε.Δ.Β. Αθήνα ⁷1992.

Τσακτσίρας Λ. – Ορφανουδάκης Ζ. – Θεοχάρη Μ. , Ιστορία Ρωμαϊκή και Βυζαντινή (Β' Γυμνασίου), Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα ²⁴2005.

**ΥΠΕΠΘ/ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΙΝΣΤΙΤΟΥ-
ΤΟ, Με το Χριστό στον αγώνα (Ε΄
Δημοτικού), Ο.Ε.Δ.Β., Αθήνα ²1995.**

ΠΗΓΕΣ ΕΙΚΟΝΙΣΤΙΚΟΥ ΥΛΙΚΟΥ

Από βιβλία

**Αχείμαστου – Ποταμιάνου Μ.,
Βυζαντινές Τοιχογραφίες, Εκδοτική
Αθηνών, Αθήνα 1995.**

**Βοκοτόπουλος Π., Βυζαντινές Ει-
κόνες, Εκδοτική Αθηνών, Αθήνα
1995.**

**Εκπαιδευτική Ελληνική Εγκυκλο-
παίδεια, Οι Θρησκείες, τ. 21, Εκδοτι-
κή Αθηνών, Αθήνα 1992.**

**Engagement Calendar, Ημερολόγιο
Unicef, 1979.**

**Engagement Calendar, Ημεροδεί-
κτης Unicef, 1986.**

Ημερολόγιο 1996, Ι.Μ. Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος.

Ημερολόγιο 2000, Ι.Μ. Βατοπαιδίου, Άγιον Όρος.

Καλαφάτης Σ., Άθως. Τα χρώματα της πίστης, εκδ. Άγρα, Αθήνα 2014.

Κόντογλου Φ., Έκφρασις της Ορθοδόξου Εικονογραφίας, Τόμος Α' και Β', εκδ. Αστήρ, Αθήναι, 1979.

Μπαλτογιάννη Χρ., Εικόνες Μήτερ Θεού, εκδ. Αδάμ, Αθήνα 1994.

National Geographic, Οι καλύτερες φωτογραφίες, εκδ. ΤΟ ΒΗΜΑ, Χ.Χ.

Ντε Σαιντ-Εξυπερί Α., Ο Μικρός Πρίγκιπας, μτφρ. Θ. Δαρβίνη, εκδ. Καθημερινή, Αθήνα 2016.

Ντουάνο Ρ., Icons, κείμεν. Ζαν-Κλωντ Γκωτράν, εκδ. Taschen/Γνώση, Χ.Χ.

Sullivan L. E., Η θρησκευτική παράδοση του Εβραϊσμού, μτφρ. Δ. Παπαβασιλείου, εκδ. Κυβέλη, Αθήνα, 2002.

Das Judentum, Text und Folien, Religionspädagogisches Seminar der Diözese Regensburg, 1994.

Der Islam, Folien und Erläuterungen, Religionspädagogisches Seminar der Diözese Regensburg, 1993.

Εικονιστικό Υλικό από το ΙΕΠ για το μάθημα των Θρησκευτικών

Θ 4: Η Φιλοξενία του Αβραάμ, Αντρέι Ρουμπλιώφ - Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Στρασβούργο

Εικονιστικό Υλικό από το Διαδίκτυο

ΘΕΜΑΤΙΚΗ ΕΝΟΤΗΤΑ 4

- Φωτογραφία εισαγωγικό
<http://themetapicture.com/thinking-together/>
- Πέτρος και Παύλος
<http://www.saint.gr/642/saint.aspx>
- Πέταγμα, Goran Stamenkovic
<https://gr.pinterest.com/pin/188658671861778850/>
- Α' Οικουμενική Σύνοδος, Μ. Δαμασκηνός
<https://gr.pinterest.com/pin/160440805453223442>
- Άγ. Γρηγόριος Νύσσης, Μονή Χώρας
https://en.wikipedia.org/wiki/Gregory_of_Nyssa

- **Άγ. Γρηγόριος ο Παλαμάς, Μονή Χώρας**
http://agiosvasileiospeiraiws.blogspot.gr/2011_03_01_archive.html
- **Άγ. Αθανάσιος, Φ. Κόντογλου**
http://aktines.blogspot.gr/2015/01/blog-post_732.html
- **Άγ. Γρηγόριος ο Θεολόγος, Μονή Χώρας**
<http://www.easypedia.gr/elarticles/%CE%B3/%CF%81/%CE%B7/50f3.html>
- **Η επιστροφή του άσωτου υιού, Soichi Watanabe**
<https://gr.pinterest.com/pin/60869032437857950/>
- **Φωτογραφία με σταυρό**
<http://www.newsbeast.gr/travel/destinations/arthro/668295/i-kuriaki-tou-pasha-se-olo-ton-kosmo>

- **Αγία και Μεγάλη Σύνοδος, Κρήτη
2016**

[http://aktines.blogspot.gr/2016/01/
blog-post_909.html](http://aktines.blogspot.gr/2016/01/blog-post_909.html)

περιεχόμενα

Θεματική Ενότητα 4

**Πώς παίρνονται
οι αποφάσεις;**

Βάσει του ν. 3966/2011 τα διδακτικά βιβλία του Δημοτικού, του Γυμνασίου, του Λυκείου, των ΕΠΑ.Λ. και των ΕΠΑ.Σ. τυπώνονται από το ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ και διανέμονται δωρεάν στα Δημόσια Σχολεία. Τα βιβλία μπορεί να διατίθενται προς πώληση, όταν φέρουν στη δεξιά κάτω γωνία του εμπροσθόφυλλου ένδειξη «ΔΙΑΤΙΘΕΤΑΙ ΜΕ ΤΙΜΗ ΠΩΛΗΣΗΣ». Κάθε αντίτυπο που διατίθεται προς πώληση και δεν φέρει την παραπάνω ένδειξη θεωρείται κλεψίτυπο και ο παραβάτης διώκεται σύμφωνα με τις διατάξεις του άρθρου 7 του νόμου 1129 της 15/21 Μαρτίου 1946 (ΦΕΚ 1946,108, Α').

Απαγορεύεται η αναπαραγωγή οποιουδήποτε τμήματος αυτού του βιβλίου, που καλύπτεται από δικαιώματα (copyright), ή η χρήση του σε οποιαδήποτε μορφή, χωρίς τη γραπτή άδεια του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων / ΙΤΥΕ - ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ.